

INTERNATIONAL POLITICAL ECONOMY – INSTITUTIONS AND INSTITUTIONAL REFORMS

Bogdan Ștefanachi, Assist. Prof., PhD, "Al. Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: Given that economic issues are augmented by the forces of globalization, it becomes obvious that the international economy is an explanatory variable increasingly important, a consistent part of a comprehensive explanation of the architecture of international space and a way of understanding how international (global) actors defining and redefining their strategies. On such a background, a number of concepts and processes in the area of the economy – the (institutional) management of international (global) trade, interest rates or foreign debt, foreign direct investment and multinational companies – becomes part of the specific explanation of international studies. In this context, the present study performed an analysis of how the institutions of postwar economic order - IMF, World Bank and GATT (WTO) - constitute the vectors of global economic system, reflecting nowadays the increasing economic interdependence of globalized world's actors and playing an essential role in the spread and consolidation of neoliberal rules; the second stage of the study will argue that the challenge for the entire institutional scaffolding is to adapt itself to contemporary political and economic transformations and succeed to integrate developing economies in international free trade regime.

Keywords: globalization, political economy, interdependence, international (global) trade, international (global) institutions

Introducere

Una dintre caracteristicile centrale ale abordărilor de tip (neo)realist - școala dominantă a relațiilor internaționale – rezidă în hipertrofierea analizei stat-centrice care trasează o demarcație clară între politica internă (domestică) și cea internațională. Atunci când, în anii 1960-1970, volumul tranzacțiilor comerciale efectuate dincolo de granițele naționale, a cunoscut o creștere semnificativă, o nouă distincție s-a afirmat: cea dintre *high politics* – agenda tradițională a războiului (păcii) și securității dintre state – și *low politics* – ca „proiectare a aspectelor domestice esențiale pe agenda internațională” (Brown, 2001, p. 147). Dar, această distincție, ca urmare a intensificării magnitudinii schimburilor economice internaționale (începând cu anii 1980), va colapsa la rândul ei sub „greutatea importanței politice crescute a ceea ce era considerat a fi o caracteristică a activității de politică joasă a relațiilor economice internaționale” (Brown, 2001, p. 147). Tot mai mulți lideri și decidenți politici înțeleg că legitimitatea și stabilitatea propriilor guverne depinde tot mai accentuat de modul în care reușesc să gestioneze prosperitatea economică, iar aceasta nu mai poate fi concepută în afara fluxurilor economice globale, generate de procesul de interdependență complexă.

Nașterea economiei politice internaționale, ca domeniu distinct de studii în relațiile internaționale, și o dată cu aceasta recunoașterea statutului de variabilă explicativă independentă a economiei, este marcată de publicarea de către Susan Strange a articolului „International Economics and International Relations: A Case of Mutual Neglect” (1970). Astfel, economia politică se plasează la intersecția dintre perspectivele clasice – ale științelor politice și ale economiei, căutând să evidențieze modul în care forțele politice conturează structura evoluției și rezultatelor economiei și, în același timp, modul în care forțele economice constrâng și determină acțiunea politică, sau, în lectura pe care Chris Brown o face articolului lui Strange – „viața noastră cotidiană este, în proporție foarte mare, determinată de factorii economici internaționali și, prin aceasta, statutul economiei internaționale devine un factor cheie în politica domestică (internă) care la rândul ei se transformă într-o preocupare

centrală a politicii internaționale” (Brown, 2001, p. 148). Plasându-se în descendența intelectuală a cărei inițiator este Susan Strange, Robert Keohane considera că putem înțelege economia politică internațională ca „intersecția dintre domeniul economiei și procesul prin care puterea este exercitată” (Keohane, 1984, p. 21) iar, Robert Gilpin argumenta că economia politică se naște din existența paralelă și interacțiunea mutuală dintre stat și piață (Gilpin, 1987, p. 8) și de aceea obiectul său de studiu îl reprezintă modul în care „statul și procesele sale asociate politic afectează producția și distribuția bunăstării și, în mod special, modul în care deciziile și interesele politice influențează locarea activităților economice și distribuția costurilor și beneficiilor acestor activități. Invers, aceste aspecte, au în vedere modul în care, forțele economice (ale pieței) afectează distribuția puterii și a bunăstării atât între state cât și între alți actori politici, în primul rând, modul în care aceste forțe economice modifică distribuția internațională a puterii politice și militare” (Gilpin, 1987, p. 9). De aceea, economia politică internațională reprezintă depășirea stadiului în care, analiștii mult prea preocupați de aspecte de natură metodologică se concentrau doar pe „relațiile politice și strategice dintre guvernele naționale” (Strange, 1970, p. 304). *Prăpastia* (clasică) dintre economie și relații internaționale se reduce din ce în ce mai mult, ca o reflectare a rapidității cu care se dezvoltă și evoluează sistemul economic în raport cu cel politic.

Indiferent dacă apreciază modificarea structurii economiei contemporane ca fiind una negativă sau, dimpotrivă, ca fiind un salt valoric și calitativ extrem de important, analiștii converg în a spune că aspecte precum – creșterea interdependenței statelor lumii pe fondul globalizării economiei, reflectată în viteza cu care ceea ce afectează economia dintr-o zonă a lumii se transmite celorlalte economii; creșterea semnificației și importanței actorilor non-statali (privati) în economia globală contemporană, cu precădere în sectorul financiar; scenariile pe care guvernele naționale încearcă să le identifice și să le facă funcționale astfel încât colaborarea la nivel regional și internațional (global) să reglementeze piețele internaționale (pe de altă parte, aceste strategii sunt contrabalansate de dificultățile cu care se confruntă statele în a operaționaliza astfel de acțiuni); vulnerabilitatea sistemului financiar global în fața crizelor economico-financiare periodice (vezi criza *tigrilor asiatici* sau *marea criză* economică declanșată în 2008); rolul semnificativ pe care îl au instituțiile financiare internaționale (în principal Fondul Monetar Internațional, Banca Mondială și Organizația Mondială a Comerțului) în încercarea de a soluționa crizele în statele mai puțin dezvoltate din punct de vedere economic; modul în care crizele financiare, precum și modul în care diverse aspecte ale relațiilor comerciale și financiare dintre statele industrializate și cele mai puțin dezvoltate economic au impact asupra sărăciei și inegalității; relațiile dintre economie și mediu, deoarece crizele economice pot cauza reducerea exigențelor din prisma căroră indivizii și comunitățile se raportează la mediu; creșterea semnificației grupurilor și mișcărilor civice în articularea unor abordări alternative în probleme economice, care să le concureze/competiteze pe cele formulate fie de state, fie de actorii corporatiști – evidențiază că economia este una globală, iar modul ei de funcționare și efectele pe care le produce sunt la o scară pe care nu am mai experimentat-o până acum.

Economia internațională – implicații ale globalizării

Dacă *economia modernă* se naște la începutul secolului XVI, iar industrializarea implică o creștere accentuată a integrării economice internaționale, totuși inexistența unui demers de instituționalizare a colaborării interguvernamentale diminuează acestui proces. Ulterior, izbucnirea Primului Război Mondial, a reprezentat un mare semn de întrebare pentru viabilitatea cosmopolitanismului liberal deoarece „a distrus argumentul conform căruia interdependența economică este suficientă pentru a susține coexistența pașnică a statelor” (Ravenhill, 2005, p. 10) și, abia economia mondială care va lua naștere după al Doilea Război

Mondial va fi calitativ diferită de tot ceea ce a fost în perioadele anterioare. Adoptând o formulă de liberalism care recunoaște dreptul guvernelor naționale de a coopera economic doar în măsura în care aceasta nu afectează consensul (stabilitatea) politic(ă) intern(ă), cooperarea economică internațională va fi subsumată *multilateralismului* care nu este neapărat o chestiune de număr de actori implicați, ci mai curând, un element calitativ prin care „sunt coordonate relațiile dintre actori pe baza unor principii *generale (generalizate)* – principii care se aplică tuturor celor implicați, fără a ține cont de interesele particulare ale părților sau de exigențele strategice care ar putea exista” (Ruggie, 1992, p. 571). Una dintre primele și poate cea mai vizibilă formă de multilateralism specifică sfârșitului celui de-al Doilea Război Mondial este semnarea Acordului de la Bretton Woods din 1944, având în centrul său două instituții financiare: Fondul Monetar Internațional (FMI) și Banca Mondială (BM) – aceste instituții reprezintă doar una dintre ipostaziile multilateralismului, fiind completată de emergența instituțiilor regionale, care împreună, pe fondul globalizării, vor diminua rolul singular pe care-l deținea statul în relațiile internaționale transformându-l doar într-*un actor* (foarte important) al unei vaste rețele de relații globale.

În aceste noi condiții, asistăm la o creștere economică fără precedent: PNB global crește cu 5,8% în perioada 1950-1973, în timp ce producția mondială a sporit cu 3,9% pe an (Held et al., 2004, 196); de asemenea, în timpul recesiunii care urmează creșterii prețului petrolului – 1973-1974, 1979-1980 - și a crizelor economice care afectează America Latină și Africa, totuși se păstrează o rată medie anuală de creștere de 3% (cu mult mai mare decât cele experimentate înainte de 1945) (Ravenhill, 2005, pp. 12-13). De asemenea, dacă statele aflate în curs de dezvoltare se *baricadau* încă în spatele măsurilor protecționiste, începând cu anii 1980 se produce o schimbare majoră în strategia acestora reflectată în „reduceri ale barierelor comerciale întreprinse atât ca urmare a strategiilor interne, cât și la presiunile tot mai intense exercitate de instituții precum Banca Mondială, FMI sau OMC” (Held et al., 2004, 198). Astfel, din 1960 până la sfârșitul anilor 1980, numărul economiilor deschise se menține la un nivel relativ constant (mai puțin de un sfert, măsurat în funcție de populație, și la mai puțin de jumătate măsurat ca procent din PIB); după 1980, numărul acestora a crescut cu peste jumătate, iar procesul de liberalizare continuă, pe măsură ce noi state puternice economic se înscriu pe această direcție. Exemplul cel mai elocvent este cel al Chinei care din 11 decembrie 2001 a devenit stat membru al OMC.

Ceea ce începe în anii 1980, continuă cu și mai mare determinare și intensitate în anii 1990 când, o dată cu sfârșitul Războiului Rece, democrația și economia de piață adoptate ca rețete de succes de către statele Europei Centrale și de Est, vor deschide perspectiva *sfârșitului istoriei* înțeleasă ca victorie deplină a valorilor liberale. Astfel, în spațiul economiei globale argumentele neo-liberale împotriva „intervenției proactive a statului” (Scholte, 2000, p. 34) pentru a gestiona funcționarea pieței sunt cele care pot reflecta cel mai bine tendințele economico-politice ale sfârșitului de secol XX și începutului de secol XXI. Acceptând o astfel de grilă interpretativă, economia mondială contemporană pare a reflecta o serie de caracteristici care adâncesc tendința declanșată în anii 1980: disciplina fiscală, liberalizarea financiară, liberalizarea comerțului, privatizarea și dereglementarea, precum și garantarea proprietății (Williamson, 1994, pp. 26-28) sau, în termenii lui Andrew Gamble „una dintre cele mai semnificative tendințe ale ultimilor 30 de ani se constituie sub forma revitalizării liberalismului economic atât ca economie politică, cât și ca, ideologie politică” (Gamble, 2001, p. 127). După 1990, globalizarea devine ea însăși globală, iar principiile pe care se susține sunt chiar cele ale liberalizării economice. Aceasta înseamnă că formula operațională (operaționalizată) pe care globalizarea se fundamentează rezidă în adoptarea universală a unui *set de reguli ale jocului* pentru organizarea interacțiunii economice sub forma „piață liberă, comerț liber, laissez-faire (PL-CL-LF) care este cunoscut și sub denumirea de *Washington Consensus*” (Yotopoulos, Romano, 2007, p. 7).

În aceste condiții, în care aspectele economice sunt potențate de forțele globalizării, devine tot mai evident faptul că economia internațională este o variabilă explicativă din ce în ce mai importantă, o parte tot mai consistentă a unei explicații cuprinzătoare a arhitecturii spațiului internațional și a înțelegerii modului în care actorii internaționali (globali) își definesc și redefinesc constant strategiile. Însă, constanta acestor transformări este reprezentată de faptul că globalizarea spațiului economic devine sinonimă cu creșterea fluxurilor de bunuri și servicii, care produce mutații cantitative dar, mai important, calitative, cele mai vizibile fiind în cazul organizării pieței fără a mai implica statul sau implicându-l cu o pondere minoră (Ravenhill, 2005).

Fără îndoială, economia trece printr-un profund proces de globalizare (și de aceea sunt tot mai mulți cei care consideră că sintagma *economie internațională* ar trebui înlocuită cu cea de *economie globală*¹) cuantificabil în creșterea interdependențelor internaționale (globale) ca „reflectare a gradului în care evenimentele economice dintr-un stat le afectează pe celelalte și de asemenea, ca reflectare a gradului în care piețele bunurilor, serviciilor, forței de muncă și capitalului operează liber dincolo de granițele naționale” (Yarborough, 2006, p. 2). Dar, globalizarea este contrabalansată de o tendință pe care ea însăși o generează, anume *fragmentarea* sau *regionalizarea* fapt reflectat chiar de Robert Gilpin – „regionalizarea serviciilor și a producției s-a produs chiar mai rapid decât integrarea globală, iar acest fenomen va continua ca o contrapondere la globalizare” (Gilpin, 2004, p. 140). De aceea, dacă „perspectivele unui regim global al investițiilor, fundamentat pe principii neutre și universale, sunt reduse” (Gilpin, 2004, p. 146), șansele unor regimuri concentrate regional „sunt sporite de similitudinile instituționale și culturale dintre economiile din interiorul unei regiuni și de regionalizarea crescândă a investițiilor externe” (Gilpin, 2004, p. 147).

Globalizarea reprezintă modul în care cultura, economia și politica se transformă în termenii modelelor care reflectă accentuarea (inter)dependenței: „oamenii depind unii de alții iar, ceea ce era segmentat la nivel local, regional sau național se transformă în dependență globală” (Turner, 2010, p. 49) fapt pentru care capitalismul devine calea pe care statele trebuie să o urmeze pentru a se poziționa cât mai favorabil pe harta (inter)dependenței globale – „mai curând comerțul liber decât protecționismul constituie remediul pentru organismele economico-politice globale” (Turner, 2010, pp. 56-57). O astfel de perspectivă este criticată din cel puțin două puncte de vedere: în primul rând, se argumentează că relațiile de tip capitalist produc bunăstare pentru cei bogați și astfel accentuează disparitățile (economice) atât dintre state cât și în interiorul aceleiași națiuni; în al doilea rând, capitalismul global – prin industrializarea masivă și prin efectele generate de aceasta – este ecologic nesustenabil. Unul dintre cei mai vizibili și vocali critici ai versiunii neoclasice a globalizării este economistul laureat al Premiului Nobel, Joseph Stiglitz, care își bazează argumentele pe necesitatea reglementării comerțului liber pentru ca să rezulte efecte favorabile pentru toți participanții la *jocul* economic (Stiglitz, 2006; Stiglitz, 2010); dar există și puncte de vedere radicale (cu precădere originare în America Latină) care consideră că problema fundamentală a sistemului (economic) internațional este chiar piața (liberă), chiar sistemul de piață (Frank, 1970, Walerstein, 1974, 1980, 1989).

Dar, dincolo de punctele de vedere care susțin efectele pozitive ale globalizării sau, dimpotrivă, cele care descoperă liberalizarea internațională drept cauză a profundelor disparități economice, un fapt este cu claritate evidențiat de criza din 2008: „din perspectivă economică, globul pământesc a devenit mai mic. Modelele de dependență economică [...] includ astăzi, în mod direct sau indirect pe toți oamenii din lume” (Turner, 2010, p. 60), ceea

¹ De pe o astfel de poziție, Ronen Palan în *Global Political Economy. Contemporary Theories* (London and New York: 2000) argumentează că sintagma *economie politică internațională* este preferată și utilizată de cei care consideră că este un subdomeniu al relațiilor internaționale, pe când cei care preferă termenul *economie politică globală* consideră această perspectivă ca fiind un efort transdisciplinar.

ce înseamnă că economiile sunt atât de integrate și interdependente încât piețele locale sunt afectate de piețele financiare globale. Lumea contemporană pare a semăna din ce în ce mai mult cu o realitate barocă în care conviețuiesc o serie de coordonate considerate de mulți ca fiind oximoronic: statul și CMN, globalizarea și regionalizarea (în încercarea de a clarifica semantica globalizării, Colin Hay identifică patru perechi de termeni opozabili specifici acestui proces: național vs global, internațional vs global, regionalizare vs globalizare și protecționism/izolaționism vs globalizare/internaționalizare, Hay, 2007, pp. 275-276); este o lume care produce tot atâtea angoase și admirație pe cât de complexe sunt realitățile și tendințele pe care le modelează. Este o *lume nouă*, poate chiar radical diferită de cea veche dar, cu certitudine este o lume care nu mai poate fi analizată cu cadrul axiomatico-teoretic clasic, care era „axat prea mult pe ceea ce școala dominantă realistă numea *high politics* – politica externă și de apărare precum și aspecte care țin de ordinea și securitatea internațională – și prea puțin orientată spre *low politics* specifică gestionării economiei internaționale” (Booth, 1995, p. 154). De aceea, o serie întregă de concepte și procese din aria de acoperire a economiei – gestionarea (instituțională) a comerțului internațional (global), rata dobânzilor sau rata datoriei externe, investițiile străine directe sau companiile multinaționale – devin parte integrantă a explicației specifice studiilor internaționale.

Economia politică internațională – un cadru instituțional de analiză

Primii pași către stabilirea unei noi ordini economice mondiale au fost făcuți în iulie 1944, atunci când la Bretton Woods (New Hampshire) s-a desfășurat Conferința Monetară și Financiară a Națiunilor Unite. Cu această ocazie, reprezentanții a 44 de guverne au stabilit înființarea Fondului Monetar Internațional (FMI), care urma să ofere ajutor financiar statelor care se confruntau cu probleme ale balanței de plăți pe termen scurt, și a Băncii Mondiale (BM) care urma să ofere împrumuturi pe termen lung statelor sărace. La scurt timp după Bretton Woods, în 1947 are loc la Havana conferința prin care s-a stabilit înființarea Acordului General pentru Tarife și Comerț (GATT), care prin faptul că nu a fost ratificat de Congres, a rămas doar la statutul de forum internațional pentru promovarea reducerii tarifelor și pentru soluționarea disputelor comerciale; însă, cu toate acestea „acordurile de liberalizare ale comerțului au dus cu adevărat la o creștere rapidă a comerțului internațional, ceea ce a însemnat că importurile au pătruns mai adânc, iar exporturile au devenit un element mult mai important al economiilor naționale” (Gilpin, 2004, p. 60). Astfel, FMI, BM și GATT (OMC) devin vectorii sistemului economic global, evoluând o dată cu acesta pentru ca astăzi „să reflecte creșterea interdependenței economice a actorilor lumii globalizate și să joace un rol esențial în răspândirea și consolidarea normelor neolibérale” (Mansbach, Raffery, 2008, p. 520).

Fondul Monetar Internațional (FMI)

Fondul Monetar Internațional (FMI) – organizație interguvernamentală grupând 187 de state membre, coordonată de un consiliu al guvernatorilor – a fost înființat pentru a promova și susține stabilitatea economică prin reglementarea politicii monetare și a ratelor de schimb, pentru a evita practicile monetare interbelice care au constituit cauzele Marii Depresii. Încă din momentul în care a fost înființat, rolul FMI a fost de a reconstrui sistemul monetar prin reintroducerea convertibilității monetare bazate pe rate fixe de schimb pentru a putea preveni devalorizările bruște ale monedelor participante. Dar, o dată cu colapsul Sistemului Bretton Woods, la începutul anilor 1970 rolul și funcțiile FMI se redefinesc. Pentru a combate inflația în creștere ca urmare a implicațiilor războiului din Vietnam, administrația Nixon decide că Statele Unite nu mai pot subvenționa economia globală prin menținerea unui dolar puternic și, drept consecință imediată, pe 15 august 1975 SUA anunță că părăsesc mecanismul ratelor fixe de schimb. În spatele acestei decizii extrem de

importante, care practic va redefini arhitectura sistemului economic internațional, stau o serie de argumente între care amintim: în primul rând, ca urmare a adâncirii interdependenței monetare, devenea din ce în ce mai dificilă coordonarea atâtor politici naționale; în al doilea rând, Europa și Japonia își refăcuseră economiile și prosperitatea distruse în al Doilea Război Mondial și făceau presiuni pentru a-și reduce dependența față de Statele Unite; în al treilea rând, imensele cheltuieli americane întreprinse pentru a susține războiul din Vietnam cât și pentru reducerea sărăciei (în SUA) deveniseră surse care stimulau inflația globală; în al patrulea rând, administrația Nixon intenționa să stopeze declinul poziției Statelor Unite în comerțul mondial dar, acest lucru nu era posibil atât timp cât ratele fixe nu permiteau devalorizarea dolarului (Mansbach, Raffery, 2008, p. 521). Construită preponderent pe aceste argumente, poziția Statelor Unite ale Americii, marchează intrarea într-o nouă eră a relațiilor comerciale și financiare, bazată pe mecanismul *ratelor fluctuante de schimb*, în vigoare și astăzi.

Ca *gardian* al sistemului monetar internațional, FMI trebuie „să monitorizeze tendințele economice și să-i consilieze pe membrii săi în probleme de politici monetare” și, în același timp, trebuie „să stabilească standarde pentru bunele practici financiare pe baza cărora statele trebuie să poată evita crizele economice” (Mansbach, Raffery, 2008, p. 522). Astfel de crize determină scăderea exporturilor și creșterea importurilor, din această diferență rezultând un deficit al balanței de plăți care, la rândul său, implică diminuarea încrederii investitorilor și, nu în ultimul rând, *refluxul capitalului*. Pentru a stopa panica financiară, în situații de criză, trebuie să intervină FMI care, de cele mai multe ori, stabilește împreună cu guvernul respectiv implementarea reformelor economice, a liberalizării comerțului și politicilor instituționale, fixarea unor rate mai ridicate ale dobânzilor pentru a atrage investiții străine precum și, austeritatea bugetară reflectată în reducerea deficitelor, a inflației și, nu în ultimul rând, ca efect al tuturor acestor măsuri, recâștigarea încrederii în moneda națională. Cea mai mare parte a asistenței financiare provenite de la FMI este atribuită prin intermediul unor înțelegeri numite *Acorduri Stand-by* – bazate pe politici de austeritate – care se traduc prin reducerea cheltuielilor guvernamentale cu efecte directe asupra diminuării puterii de cumpărare și creșterii șomajului (în cazuri extreme pot genera ample resentimente care iau forma mișcărilor sociale care amenință stabilitatea politică). Dar, rămânând consecvent rolului asumat – acela de *câine de pază* al capitalismului neoliberal – FMI susține neintervenționismul guvernamental în viața economică și, pe cale de consecință, creșterea încrederii în rolul și funcțiile pieței globale; de aceea, din perspectiva Fondului, stabilitatea pieței este mult mai importantă decât autonomia economiilor naționale iar, Acordurile Stand-by constituie o garanție a faptului că statul respectiv și-a asumat un program funcțional de reforme.

Banca Mondială (BM)

Banca Mondială (BM) este o importantă sursă de asistență pentru dezvoltare și pe parcursul timpului a devenit unul dintre principalii susținători ai dezvoltării durabile. Ca și FMI, Banca Mondială a fost înființată, imediat după al Doilea Război Mondial, în vederea finanțării programelor de reconstrucție dar, ulterior și-a redefinit rolul în cel de susținere a dezvoltării economice. Tot precum Fondul Monetar Internațional, BM este o instituție interguvernamentală grupând 187 de state membre, fiind condusă de un Consiliu al Guvernatorilor, dublat de un Consiliu Executiv și având un președinte numit de administrația americană (astăzi această demnitate este ocupată de Jim Yong Kim).

Finanțată prin contribuția statelor membre și, de asemenea, prin împrumuturile de pe piața de capital, Banca Mondială, a susținut financiar, pentru o lungă perioadă de timp, proiecte de macro-dezvoltare a infrastructurii „într-o vreme când capitalul privat disponibil era prea puțin sau chiar deloc” (Soros, 2002, p. 89), fiind criticată pentru faptul că rezultatele acestor investiții nu au determinat reducerea sărăciei și au ignorat aspectele de mediu. În

schimb, în ultimii ani, BM și-a concentrat activitatea asupra problemelor cu care se confruntă statele cele mai sărace, oferind împrumuturi cu dobândă redusă pentru stimularea dezvoltării economice durabile. Altfel spus, într-o primă fază a funcționării sale „Banca Mondială s-a angajat în special în proiecte mari de infrastructură, dar, pe măsură ce atenția s-a focalizat asupra țărilor în curs de dezvoltare, ea și-a reorientat treptat activitatea către crearea capitalului social și uman și către atenuarea sărăciei” (Soros, 2002, p. 90).

Prin rolul asumat, dar mai ales prin acțiunile întreprinse BM s-a transformat într-o sursă fundamentală de asistență financiară și tehnică pentru statele aflate în curs de dezvoltare. Ca o reflectare a complexității unei asemenea misiuni, nici Banca Mondială, la rândul ei, nu este o bancă în sensul clasic al termenului. Astfel, Grupul Băncii Mondiale este format din cinci structuri diferite dar care au obiective convergente în vederea construirii unei viziuni incluzive și sustenabile a globalizării. Aceste instituții sunt: Banca Internațională pentru Reconstrucție și Dezvoltare (IBRD/BIRD) având 187 de membri, Asociația Internațională de Dezvoltare (IDA/AID) cu 170 de membri, Corporația Internațională Financiară cu 182 de membri, Agenția Multilaterală de Garantare a Investițiilor (AMGI/MIGA) cu 175 de membri și Centrul Internațional pentru Soluționarea Disputelor cu privire la Investiții (CISDI/ICSID) având 144 de membri.

Dar, dincolo de asemenea diferențieri de natură instituțional-funcțională, Banca Mondială se constituie în acea componentă a Sistemului Bretton Woods care-și asumă programatic o serie de obiective, între care cele mai importante sunt reprezentate de: susținerea nevoii de dezvoltare umană și socială pe termen lung care nu este finanțată de creditorii privați; oferirea de ajutor pe perioade de criză, atunci când cei săraci sunt cel mai profund afectați; utilizarea mecanismelor financiare pentru a promova reforme politice și instituționale (precum reformele anti-corupție); construirea unui climat investițional favorabil care să catalizeze alocarea capitalului privat; oferirea sprijinului financiar în domenii considerate a fi critice pentru statutul (bunăstarea) celor săraci.²

Acordul General pentru Tarife și Comerț / Organizația Mondială a Comerțului (GATT / OMC)

Sub autoritatea SUA, aliații din cel de-al Doilea Război Mondial au decis, la Bretton Woods, crearea unei structuri de gestionare a economiei internaționale care prevedea înființarea FMI și a Băncii Mondiale, completate de Organizația Internațională a Comerțului. Eșecul ratificării acestei ultime instituții a determinat înființarea în 1947 a GATT care trebuia să susțină sistemul comercial internațional aflat în expansiune, să încurajeze o ordine comercială liberală (inserată în chiar primul articol al Acordului) construită pe *clauza națiunii celei mai favorizate*.³ GATT nu a fost niciodată o instituție internațională după modelul FMI sau BM, iar regulile de funcționare au fost cuprinse în cele 35 de capitole ale Acordului General și, toate, se catalizează în jurul a patru principii esențiale, preluate ulterior și de către OMC: nediscriminarea, reciprocitatea, transparența și corectitudinea.

De-a lungul anilor, un număr succesiv de runde de negocieri a oferit GATT posibilitatea de a contura cadrul general pentru diminuarea obstacolelor din calea liberului schimb. Astfel, Runda Dillon (1960-1961) și Kennedy (1964-1967) reduc drastic barierele tarifare și non-tarifare în sectoarele industriale cheie, iar Runda Tokyo (1973-1979) continuă diminuarea tarifelor, interzice subvenționarea exporturilor și elimină anumite discriminări privitoare la achiziții publice (Gilpin, 2004, p. 60). Runda Uruguay (1986-1994), al cărei acord intră în vigoare la 1 ianuarie 1995, reducea tarifele țărilor bogate asupra produselor

²<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/EXTABOUTUS/EXTIBRD/0,,contentMDK:21130269~menuPK:3168298~pagePK:64168445~piPK:64168309~theSitePK:3046012,00.html>

³ *Clauza națiunii celei mai favorizate (Most Favored-Nation (MFN) Rule)* impune ca statele să se trateze, în cadrul relațiilor comerciale, de pe poziții egale, în acord cu același (cel mai mic) tarif vamal stabilit.

prelucrate și, de asemenea, în cadrul acestei runde de negocieri s-au decis regulile pentru drepturile de proprietate intelectuală, limitarea subvențiilor pentru produsele agricole sau liberalizarea serviciilor. Dar, dincolo de toate aceste realizări, cel mai important produs al Runderi Uruguay constă în înființarea OMC, care devine simbolul globalizării și al cărei rol este de a oferi „un cadru instituțional comun pentru desfășurarea relațiilor comerciale dintre membrii săi.”⁴

Dacă, în cadrul FMI și al BM, voturile fiecărui stat membru sunt astfel ponderate încât să reflecte performanța economică a acestuia, OMC este o organizație care funcționează după principiul *o țară, un vot*. Cu foarte puține excepții (precum primirea de noi membri, care implică necesitatea votului), deciziile din cadrul GATT, se luau prin consens; regimul OMC preia această obișnuință, fapt reflectat în articolul IX, care prevede că în materie decizională „OMC va continua practica consensuală lansată de GATT după 1947. Cu excepția situațiilor expres prevăzute, atunci când nu se va ajunge la o decizie prin consens, chestiunea respectivă va fi decisă prin vot.” Spre deosebire de GATT, OMC a fost investită cu personalitatea juridică și, din această perspectivă, va dobândi un statut de egalitate cu celelalte instituții – FMI și BM. De asemenea, Acordul OMC prevedea că membrii săi vor accepta OMC precum și celelalte Acorduri ca pe o piesă legislativă unică, fiind obligați să-și modifice legislația internă astfel încât să nu contravină prevederilor din Acorduri. Nu în ultimul rând, Acordul OMC prevede, pentru noua organizație, înființarea unei structuri instituționale și a unor proceduri de decizie, dintre care cel mai important este *Organismul de Soluționare a Disputelor*, care este împuternicit „să ia decizii legale în soluționarea disputelor comerciale – dacă se consideră că politicile unor state încalcă regulile comerțului liber, atunci acestea vor trebui modificate sau, în caz contrar, OMC poate autoriza țările afectate de aceste politici să impună sancțiuni comerciale compensatorii” (Mansbach, Raffery, 2008, p. 520).

Pe fondul consolidării instituționale, o nouă Rundă de negocieri a fost inițiată la Conferința OMC desfășurată la Doha, în Qatar în 2001, când au fost aduse în discuție aspecte care vizau liberalizarea comerțului în agricultură și în servicii, ambele considerate aspecte extrem de sensibile și controversate ale comerțului mondial. Dincolo de reușitele sau, uneori, de eșecurile rundelor de negocieri, devine evident că astfel de acorduri sunt instrumente fundamentale pentru gestionarea sistemului/regimului economiei internaționale (globale) iar, atât GATT cât mai ales OMC au fost sau sunt „trăsături fundamentale ale sistemului comercial internațional” (Ravenhill, 2005, 114).

Marea provocare la care trebuie să răspundă atât OMC, cât și întregul eșafodaj instituțional (FMI, BM) care s-a transformat după al Doilea Război Mondial în structura de rezistență a economiei globale libere este de a reuși să integreze economiile statelor în curs de dezvoltare în regimul comercial internațional liberal, în condițiile în care „globalizarea contemporană a comerțului a transformat noțiunea de autonomie a statului și a determinat schimbări la nivelul politicilor statului” (Held et al., 2004, p. 223). De modul în care acest fapt se transformă în realitatea depinde viabilitatea sistemului economic global.

Bibliografie:

⁴ *Agreement Establishing The World Trade Organization*, Article II – *Scope of the WTO*, disponibil la http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/04-wto.pdf.

- Booth, Ken, Steve Smith (eds.), *International Relations Theory Today* (Cambridge: Polity Press, 1995).
- Brown, Chris, *Understanding International Relations*, 2nd ed. (London and New York: Palgrave, 2001).
- Frank, Andre Gunder, *Latin America: Underdevelopment or Revolution* (New York: Monthly Review Press, 1970).
- Gamble, Andrew, „Neo-liberalism”, *Capital and Class*, 75 (25): 2001, 127 -134.
- Gilpin, Robert, *Economia mondială în secolul XXI. Provocarea capitalismlui Global* (Iași: Polirom, 2004).
- Gilpin, Robert, *The Political Economy of International Relations* (New Jersey: Princeton University Press, 1987).
- Hay, Colin, *International Relations Theory and Globalization*, în Tim Dune, Milja Kurki, Steve Smith (eds.), *International Relations Theories. Discipline and Diversity* (Oxford: Oxford University Press, 2007), 266-288.
- Held, David, Anthony McGrew, David Goldblatt, Jonathan Perraton, *Transformări globale. Politică, economie și cultură* (Iași: Polirom, 2004).
- Keohane, Robert O., *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy* (Princeton: Princeton University Press, 1984).
- Mansbach, Richard W., Kirsten L. Raffery, *Introduction to Global Politics* (London and New York: Routledge, 2008).
- Palan, Ronen, *Global Political Economy. Contemporary Theories* (London and New York: 2000).
- Ravenhill, John (ed.), *Global Political Economy* (Oxford: Oxford University Press, 2005).
- Ruggie, John, „Multilateralism: The Anatomy of an Institution,” *International Organization* 46, 3 (1992): 561-98.
- Scholte, Jan Aart, *Globalization. A Critical Introduction* (London: Palgrave, 2000).
- Soros, George, *Despre globalizare* (Iași: Polirom, 2002).
- Stiglitz, Joseph, *Freefall: America, Free Markets, and the Sinking of the World Economy* (New York: W.W. Norton, 2010).
- Stiglitz, Joseph, *Making Globalization Work* (London: Penguin Books, 2006).
- Strange, Susan, „International Economics and International Relations: A case of Mutual Neglect,” *International Affairs* 46 (1970): 304-315.
- Turner, Brian S. (ed.), *The Routledge International Handbook of Globalization Studies* (New York: Routledge, 2010).
- Wallerstein, Immanuel, *The Modern World System* (London: Academic Press, 1974-vol I, 1980-vol. II, 1989-vol. III).
- Willianson, John (ed.), *The Political Economy of Policy Reform* (Washington: Institute for International Economics, 1994).
- Yarbrough, Beth V., Robert M. Yarbrough, *The World Economy. Trade and Finance*, 7th ed. (Mason: Thomson South-Western, 2006).
- Yotopoulos, Pan A., Donato Romano (eds.), *The Asymmetries of Globalization* (London and New York: Routledge, 2007).